A GDPR ALKALMAZÁSA A MAGYARORSZÁGI KÖNYVTÁRAKBAN

Az MKE Elnöksége szakmai konferenciája az adatvédelemről – 2018. november 28.

Az MKE Elnöksége *A GDPR alkalmazása a magyarországi könyvtárakban* címmel szakmai konferenciát rendezett 2018. november 28-án az Országos Széchényi Könyvtárban.

A szervezők véleménye szerint a 2018. év egyik meghatározó jelentőségű feladata a könyvtárak számára az Általános Európai Adatvédelmi Rendelet (GDPR) szerinti eljárásrend kialakítása volt, valamint a felkészülés a törvény előírásaira – így az előadások és a workshop e téma köré szerveződtek. Ahogy a meghívóban olvashattuk a szakmai tanácskozás révén az MKE lehetőséget kívánt teremteni az új adatvédelmi rendelettel kapcsolatos könyvtárszakmai kérdések, tapasztalatok és észrevételek megvitatására.

Barátné Hajdu Ágnes, az MKE elnöke köszöntője után *Gerencsér Judit* titkár, a konferencia levezetője vette át a szót. Megemlítette, hogy 2017. novemberben az EKE szervezett először szakmai konferenciát, majd 2018. márciusban a KI is tartott szakmai napot a témáról. A GDPR törvény bevezetése után szűkebb, elnökségi körben az MKE is foglalkozott az adatvédelmi törvénnyel, valamint az IKSZ munkacsoportja is kidolgozott egy szakmai anyagot, útmutatót. Örömmel jelezte, hogy a mai konferenciára nagyon sokan jelentkeztek, ám az innovatív módon, nemcsak előadások, hanem workshop formában szervezett együttlét miatt csak meghatározott létszámot tudtak fogadni. Ígéretet tett arra, hogy az előadások prezentációit és a workshop eredményét közzéteszik majd mindenki számára.

Az első előadó, *Redl Károly* (az MKE alelnöke – az OGYK igazgatóhelyettese) *A személyes adatok védelme a GDPR tükrében* című előadásában először az adatvédelmi jog fejlődésének főbb állomásait tekintette át az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatától (1948), mely először említette az adatvédelmet, a GDPR hatályba lépéséig (2018). Majd a Nézőpont Intézet 2013-ban végzett felmérését ismertette, melynek az volt az eredménye, hogy az embereket nem nagyon érdekli az adatvédelem kérdése. Először ő állapította meg, de minden előadó érintette, hogy az érdeklődés a GDPR iránt inkább a kilátásba helyezett nagy összegű büntetésnek köszönhető, mint egyéb más okok miatt. Emlékeztetett, hogy az adatvédelemmel a BTK is foglalkozik, eszerint a személyes adattal való visszaélés bűncselekmény. Felhívta a figyelmet arra, hogy a GDPR az automatizált módon történő adatkezelésről beszél, holott Magyarországon nemcsak ezek, hanem az egyéb módon nyilvántartott adatok is védelmet élveznek. Utána a következő kérdésekről szólt: mi számít személyes adatnak, melyek az adatkezelési elvek, mit jelent a jogszerű adatkezelés, melyek az érintettek jogai, mi számít adatvédelmi incidensnek.

Tószegi Zsuzsanna (ELTE BTK Könyvtár és Információtudományi Intézet címzetes egyetemi docense) *A GDPR alkalmazása a magyarországi könyvtárakban a tapasztalatok tükrében* című előadásában annak a felmérésnek az eredményét ismertette, melyet 2018 szeptemberében az országos szakkönyvtárakban, novemberben pedig az MKE tagkönyvtárai körében végeztek el. A kérdőívre 36 könyvtár adott választ; ez ugyan nem számít még reprezentatív felmérésnek sem, mégis egyféle körképet ad. A 36 könyvtár: 1 OSZK, 6 megyei hatókörű, 13 települési, 9 országos szakkönyvtár, 2 állami egyetemi, 5 egyéb könyvtár. A kérdőív kérdései a következők voltak: 1. Sikerült-e 2018. május 25-ére felkészülni

az Európai Adatvédelmi Rendelet bevezetésére? 2. Hogyan reagáltak a könyvtárhasználók a GDPR miatt bekövetkezett változásokra? 3. Hogyan készültek föl a Rendelet előírásainak végrehajtására? 4. Az Önök könyvtárában kezelik-e, kezelhetik-e kiskorúak személyes adatait? 5. Van-e az Önök könyvtárának közösségi oldala? 6. A könyvtár által szervezett rendezvényeken készül-e fotó a résztvevőkről? 7. Ha készítenek fotókat a könyvtár által szervezett rendezvényeken, azokat közzéteszik az interneten? 8. Az intézménynek a könyvtárhasználók által látogatható tereiben működik elektronikus megfigyelőrendszer? 9. Van-e a könyvtárnak adatvédelmi felelőse? 10. A könyvtári integrált rendszer (IKR) szolgáltatójával módosították-e a szolgáltatási szerződést? 11. Véleménye szerint az IKR szolgáltató eleget tett a GDPR előírásoknak? 12. Szükségesnek látja-e a könyvtári munkában az adatvédelmi előírások szigorítását? 13. Történt-e a GDPR-hoz köthető, említésre méltó esemény a könyvtárban? Ha igen, kérem, írja le röviden. 14. Hogyan összegezné az első negyedév tapasztalatait? 15. Van-e bármilyen, a GDPR előírásainak végrehajtásával kapcsolatos, a könyvtárakat érintő javaslata? A 12., kifejtendő kérdésre küldött válaszok igazolták, hogy szükség van az adatvédelemre, bár ebben az ügyben az intézmények nem mindig járnak el körültekintően. A könyvtárosok fontosnak gondolják a szemléletváltást az adatvédelemben, szerintük ezt képzéssel, továbbképzéssel lehetne megteremteni. Hangoztatták, hogy segítség lenne egységes adatvédelmi protokollok bevezetése. Voltak olyanok is, akik azt mondták, hogy a GDPR korlátozza a könyvtárosokat a munkájukban. A 14. kérdésre a két végletként: 5-en válaszolták, hogy túl sok az adminisztráció a GDPR miatt, 3-an azt, hogy elveszi az időt más munkától, 11-en mondták zökkenőmentesnek az átállást. 11-en válaszolták, hogy van még teendő, illetve, hogy folyik a GDPR-rel kapcsolatos munka a könyvtárban. A felmérés részletes elemzését reméljük, hogy hamarosan megtekinthetjük az MKE honlapján.

A következő órán *Czoboly Miklós* (MONGUZ Kft. ügyvezető igazgatója), *Szilágyi Loránd* (NETLIB Kft. ügyvezetője), *Horváth Zoltánné* (a T-SYSTEMS könyvtáros informatikusa) és *Drucker György* (az OSZK E-szolgáltatási Igazgatói Titkárság projektreferense) osztozott *Adatvédelmi kihívások az integrált könyvtári rendszerek tükrében* címmel. *Czoboly Miklós* a Qulto nevében a Huntékáról és a Corvináról beszélt, a következő kérdéseket járva körül: Mi szükség van a GDPR-re? Mi a GDPR lényege? Hogyan érinti a könyvtárakat? Hogyan segíthet már most a Qulto a GDPR betartásában? Mi az, amit később kell megoldani? A válaszok között fontos megállapítása volt az előadónak, hogy a GDPR nem a könyvtárak miatt született, de a könyvtárakat is érinti, egyrészt a könyvtárhasználók személyes adatai, másrészt az adott könyvtárban használt integrált könyvtári rendszer szempontjából. Az adatvédelmi rendelet a könyvtárhasználatban nem segít, de a könyvtárhasználókat tudatosabbá, a szoftverfejlesztőket körültekintőbbé teszi. Ez utóbbival kapcsolatban megjegyezte, hogy az olvasói és könyvtári adatok kezelése eleve szerződéses jogalapon, szabályozottan történik. A szerződés megszabja az adatkezelés kereteit, akár a könyvtárosok végzik el ezt a feladatot, akár a szoftverüzemeltetőkre hagyják. A Qulto eddig is biztosította az archiválást, melyet most az anonimizálás váltott fel, melynek segítségével a személyes adat alapján nem lehet az érintettet beazonosítani, de az adat – pl. statisztikai adatszolgáltatásban – jól használható. Megoldott az adatok törlése, a jogosultság szabályozása, az authentikáció, és az olvasó betekinthet a saját adatainak a nyilvántartásába. További feladatok: az érintettekről tárolt információk teljes körének megjelenítése. Az exportálás lehetőségének megteremtése – minden

adat átadására vonatkozóan. Az aktív olvasók régi tranzakcióinak anonimizálása. Gyerekjogok maradéktalan biztosítása bonyolult esetekben. *Szilágyi Loránd* a 20 éves Szikla programmal kapcsolatban elmondta, hogy az elmúlt két évtizedben a leginkább embert próbáló feladatuk a GDPR volt. Az első impulzusokat 2017 végén kapták. 2018 január – február az információk gyűjtésének az időszaka volt, miközben várták a jog és a könyvtáros szakma egyeztetését. 2018 márciusában adatvédelmi szakértőkkel feldolgozták a beérkezett kéréseket, kérdéseket, problémákat. 2018. április – május feladatai a fejlesztés, kommunikáció és adminisztráció voltak. Az előadó elmondta, hogy a Sziklának volt már jogosultságkezelő rendszere, de ehhez a GDPR miatt alaposan hozzá kellett nyúlni a következő kérdésekben: jogosultsági szintek meghatározása, álnevesítés: a tagsági érvényességtől független jogviszony bevezetése, adatok törlése és megőrzése, a kapcsolattartásban ötféle kommunikációs csomag létrehozása, olvasói jogérvényesítés megoldása. További feladat a backup fájlok törlése, a helyismereti gyűjteményekben fellelhető adatok – pl. a fotó személyes adatnak minősül – szolgáltatása és védelme. *Horváth Zoltánné* az OLIB könyvtári automatizáló és dokumentumkezelő rendszerről szólva az Oracle rendszer adatbiztonsági támogatását ismertette, és az OCLC Integrált rendszerekről beszélt. A T-Systems munkájának a GDPR szerinti tervezéséről elmondta, hogy az adatfeldolgozó munkában a mit és hogyant a könyvtár mondja meg. Példákat mutatva javasolta, hogy az IKR-ekbe be kell és be lehet építeni az adatkezelési szerződéseket. *Drucker György*, aki az EKE 2017. november 30-án szervezett adatvédelmi konferenciáján is meghívott előadó volt, a digitális korszak, az adatbiztonság és adatvédelem kihívásairól beszélt. Annak okát, hogy a könyvtári adatfeldolgozás, automatizálás terén lemaradottságban vagyunk, az alacsony könyvtárosi bérekben jelölte meg. Elmondta, hogy Magyarországon a hagyományos (nyomtatott dokumentumok manuális kezelése) és a „digitális" (elektronikus dokumentumok, információs-kommunikációs technológiával) könyvtárosi munka párhuzamosan folyik, és ez még hosszú ideig így lesz. A nemzeti könyvtárban különböző okokból késik az OKR, OKP elindítása, melyek választ jelenthetnének az új kihívásokra. Megállapította, hogy az adatbiztonságot adminisztratív, logikai és fizikai szinten kell biztosítani. A GDPR-nek véleménye szerint vannak régi és új elemei, összességében az adatbiztonságot szeretné magasabb szintre emelni, és erre irányelveket ad. Nem rendelet, hanem útmutató, melynek segítségével az adatkezelés célját szakterületenként kell meghatározni és mikéntjét végiggondolni. A könyvtárosokra vonatkoztatva a GDPR a könyvtárhasználókat, a könyvtárosokat és a gyűjteményeket is védi.

A munka workshop formában folytatódott *A GDPR alkalmazása a magyarországi könyvtárakban* témában. A résztvevők négy csoportba rendeződtek, melyeket *Tószegi Zsuzsanna, Redl Károly, Oros Sándor és Szóllás Péter* vezetett. A csoportok a következő kérdések mentén dolgoztak: Mennyire érzi tájékozottnak a könyvtárakat és könyvtárosokat az adatvédelem kapcsán? Mennyiben tájékozott Ön? Megfelel az Ön könyvtára a GDPR előírásainak? Milyen területen érzi szükségét további szakmai (technikai) és egyéb segítségnek szakmai munkájában? Milyen javaslatai lennének a GDPR könyvtári alkalmazása tekintetében?

A csoportok az első kérdésre azt a választ adták, hogy tájékozottak is és nem is. 2018 márciusában úgy gondolták, hogy felkészültek, azóta egyre többször érzik azt, hogy nem. Az általános vélemény az volt, hogy az adatvédelemmel kapcsolatban felelősség hárul a fenntartókra is, vannak olyan könyvtárcsoportok: mint a felsőoktatási könyvtár, ahol különösen is.

Megállapították, hogy az ágazati jogszabályok nem követték – eddig legalábbis – a GDPR-t; ezt szorgalmazni kellene a szakmának. Eredményesnek remélik a szakmai szervezetek összefogását az adatvédelem kérdésében, a probléma és feladatok közvetítését, képviseletét a minisztérium felé. Fontos megállapításnak értékelték az előadásokból, hogy a GDPR a könyvtárhasználókat, a könyvtárosokat és a gyűjteményt is védi. Ez utóbbi különösen is fontos a komplex intézményekben – pl. az egyháziak is ilyenek, kicsit múzeum, kicsit archívum jellegű, mégis könyvtár gyűjteményekben. Szükséges lenne a továbbképzés szakértők bevonásával az adatvédelemről: könyvtártípusonként, vidéki helyszínekkel is, és a jó gyakorlatok megismertetése – megismerése. Fontos lenne elkészíteni egy közösen használható protokollt, szakértők és könyvtárosok bevonásával és együttműködésével az egyes könyvtárak működésére vonatkoztatva és az integrált könyvtári rendszerek szerződéseire fókuszálva.

Gerencsér Judit, az MKE titkára az összegzésben és a zárszóban elmondta, hogy a szakmai nap előadásai és a workshop alapján egy összegzés készül, melyet az MKE – más szakmai szervezetekkel együtt – közvetíteni kíván a minisztériumnak.

Az egyházi könyvtárakat képviselve megerősítettem, hogy valóban mi szerveztünk először konferenciát az adatvédelemről, széles kitekintéssel, a személyes adatok védelmétől az adathordozók „élettartamáig." Örömmel üdvözöltem, hogy az adatvédelembe nemcsak a könyvtárhasználók és a könyvtárosok, hanem a gyűjtemények védelmét is beleérti a szakma. Ugyan már kicsit szerzői jogi kérdés is, de a muzeális dokumentumok esetében nem erőteljesen körvonalazottak az adott könyvtár, mint tulajdonos jogai egy kódex vagy egyedi ősnyomtatvány esetében. Elmondtam, hogy egyházi könyvtárak sajátos fenntartóira sajátos feladat hárul az adatvédelem kérdésében, ezt felismerve a katolikus egyház szakértőkkel kidolgoztatott egy ajánlást az egyházi intézmények számára a GDPR-rel kapcsolatosan. Az egyházi könyvtárakat magam is részben tájékozottnak ítéltem meg, a világi kollégákhoz hasonlóan: van, ahol már tettek és sokat tettek az adatvédelem érdekében, pl. egyházi felsőoktatási könyvtárak, budapesti egyházi gyűjtemények, ahol nagyobb a könyvtárhasználók (olvasók, kutatók) száma.

Ásványi Ilona
EKE elnök

EKE